

*Érték és közösség –
Helyi kézműves alkotóközösségek és helyi értéktárak szerepe, egymásra hatása
a Balaton-felvidéki kistérségeken*

Bánkutiné Mihalcsik Márta

Széchenyi István Egyetem

Apáczai Csere János Kar

Kulturális Mediáció MA levelező II. évfolyam

Konzulens: dr. Lanczendorfer Zsuzsanna egyetemi docens

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés

1. A témaválasztás indokai
2. Módszerek

II. Az értékfeltárás

1. Az értékfeltárás törvényi háttere és előzményei
2. Községi értékfeltárás Veszprém megyében

III. A Balaton-felvidéki alkotókörök bemutatása

1. Szuperné Bohus Judit Gránátalma-díjas népi iparművész hímző, csipkeverő, mézeskalács készítő életútjának bemutatása
- 1.1. Szuperné Bohus Judit és az általa vezetett alkotókörök kitüntetései, díjai
2. Az Alsóörsi Csipkeműhely
3. Interjú Hebling Zsolttal, Alsóörs polgármesterével
4. Zoboralji Örökségünk Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely
5. Felsőörsi Hímzőműhely
6. Interjú Szabó Balázssal, Felsőörs polgármesterével
7. Paloznaki Hímzőkör
8. Interjú Czeglédy Ákossal, Paloznak polgármesterével
9. Tótvázsonyi Hímzőműhely
10. Interjú Szendrei Szilárddal, a helyi értéktár bizottság tagjával, a Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület elnökével

IV. Összegzés

V. Felhasznált irodalom

I. Bevezetés

I. 1. A témaválasztás indokai

A településeknek 2012 óta van lehetőségük helyi értéktárak létrehozására és működtetésére. Erre a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény¹ ad felhatalmazást, és amelyet a 324/2020. (VII.1.) a magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról szóló kormányrendelet² irányít. Nyolc év viszonylatában úgy véltem, érdemes lenne megvizsgálni, hogy mely települések éltek ezzel a lehetőséggel és milyen hatásokkal. Kíváncsivá tett az is, hogy a helyi alkotóközösségek életére hogyan hatott az értéktárak létrejötte. Mennyire volt ennek a „gerjesztő” erőnek meghatározó szerepe megalakulásukban? Ez volt témaválasztásom egyik oka.

Témaválasztásom másik okát az adta, hogy 2013-tól, amióta a Nemzeti Művelődési Intézetnél dolgozom, gondozom az értéktárakhoz kapcsolódó területet a Veszprém Megyei Igazgatóságon. Vezettem a települési értéknapi elnevezésű projektsorozatot, melynek során közel 80 települést értünk el a 8 év alatt a megye mind a 10 járásából. Ennek az értéktári támogató munkának az eredménye, hogy a megalakult helyi értéktár bizottságok száma napról napra emelkedik. Ezen kívül folyamatos szakmai tanácsadással segítem a helyi értéktárak működését (pl. a létrehozás módja és lépései, az SZMSZ összeállítása, a javaslatok elkészítése). Külső szakértőként, illetve tagként részt veszek a megyei és több helyi értéktár bizottság tevékenységében (Veszprém, Bakonyjákó, Németbánya, Paloznak).

Megfigyeltem azt, hogy a településeken működő alkotókörök hozzájárultak a helyi értéktárak létrejöttéhez, illetve tevékenységük szinte elsőként került be az adott település értéktárába. A legtöbb helyen ezeknek az alkotóköröknek a tagjai aktívan részt vesznek a település közösségi életében és a helyi értéktár bizottságok munkáját is segítik.

Több olyan projekt is kapcsolódott ehhez a témához, amelyekkel a helyi kézműves alkotókörök létrejöttét segítette a Nemzeti Művelődési Intézet. Ezeknek szervezésében és megvalósításában jómagam is részt vettem. Ilyen volt az „Újra öltünk és örökítünk” elnevezésű projekt, melynek az volt a célja, hogy minél többen vegyenek újra kézbe hímzőtűt, ismerjék meg és dolgozzák fel tájegységük mintakincsét, illetve újra alakuljanak meg hímző körök, szerte az

¹ 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200030.tv> Letöltés: 2021.02.27. 12:30

² 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000324.kor> Letöltés: 2021.02.27. 12:40

ország kistelepülésein. Veszprém megyében öt település kapcsolódott be a folyamatba, közülük a tótvázsonyi és a felsőörsi alkotócsoporthal foglalkozom kiemelten.

Kutatásom során az alábbi Balaton-felvidéki településeken működő alkotókörök létrejöttét, tevékenységét dolgozom fel és mutatom be:

- Alsóörsi Csipkeműhely
- Felsőörsi Hímzőműhely
- Paloznaki Hímzőkör
- Tótvázsonyi Hímzőműhely.

Közös bennük, hogy mind a négy közösség szakmai vezetője Szuperné Bohus Judit Gránátalma-díjas népi iparművész hímző, csipkeverő. Úgy vélem, az ő szerepe és személyisége meghatározó a közösségek létrejöttében és eredményes tevékenységében, így ezt a területet is részletesen körbejárom.

Vizsgálom azt is, hogy milyen hatást gyakoroltak egymásra a helyi értéktár bizottságokkal ezek a közösségek. Hogyan vált élővé a hungarikum mozgalom „Minden értéknek legyen közössége!” jelmondata ezeken a településeken? Mi a közösségi értékfeltárás lényege?

Mind a négy településnek vannak külhoni, testvér települési kapcsolatai a Felvidéken, illetve Erdélyben. Azt is megvizsgálom, hogy milyen hatást gyakoroltak az alkotókörök, illetve a helyi értéktár bizottságok ezekre a külhoni településekre? Elindult-e ott is az értékfeltárás folyamata? Létrejöttek-e helyi értéktárak vagy alkotóközösségek? Mennyire segítették a Balaton-felvidéki települések a folyamatokat?

I. 2. Módszerek

Az *egyéniségkutatás* a folklorisztika irányzata, amely a folklór alkotásaiban nem valami személytelen alkotó erő megnyilvánulását látja, hanem a nép körében élő alkotó személyiségek tudatos tevékenységét kutatja, és azt az alkotás-lélektanilag, esztétikailag, ritkábban társadalomtörténetileg vizsgálja. A magyar kutatásban Kálmány Lajos és mások kezdeményezései után az 1930-as évektől kezdődően Ortutay Gyula fogalmazta meg elveit, más oldalról Tomori Viola (pszichológiai), Marót Károly (esztétikai) megközelítése is itt említendő. Az 1940-től meginduló Új Magyar Népköltési Gyűjtemény módszertani alapelve volt, továbbfejlesztése során Kovács Ágnes a hagyományozó közösség, Dégh Linda pedig a

kortársi folklorisztika eredményeivel egészítette ki.³ Bizonyos fókig a népművészet kutatásában is megjelent (Madarassy László, Domanovszky György, Manga János), a népzene kutatásában csak alkalmilag vált határozott módszerré (Barsi Ernő), a tánc kutatásban (Martin György) hasonló szinten maradt. A kiformalódott gondolatokat több periódusra oszthatjuk. Az 1930-as években Ortutay Gyula az alkotás-lélektani vonásokat hangsúlyozta és ezt kiegészítette a parasztság demokratikus szellemi-társadalmi emancipációjának gondolatával. Az 1940-es években a terepmunkából folyó tapasztalatok összegyűjtése folyt: főként a mesemondókat és a mesemondás alkalmait vizsgálták.⁴

Egy személyiség, egyéniség teljes repertoárjának a vizsgálatát Lanczendorfer Zsuzsanna végezte el, aki édesapja életútjának tükrében vizsgálta, gyűjtötte össze Lanczendorfer Károly folklór alkotásait, pl. dalait, táncait, anekdotáit.⁵

A kutatómunkámban vizsgált egyéniséggel, Szuperné Bohus Judittal nagyon sokat beszélgettem, ezeknek az anyagát beépítettem a dolgozatba. Az életút-interjú mellett beszélgettem az érintett települések polgármestereivel, értéktár bizottsági tagjaival, úgynevezett *kevert típusú interjúk* formájában. Az előre megfogalmazott kérdések mentén olyan spontán beszélgetések zajlottak, amelyben az elhangzott információk megerősítették az alapinformációkat.

Az interjú kérdései a következők voltak:

1. 2012-ben fogadták el a hungarikum törvényt. A településeknek lehetősége volt akkor eldönteni, hogy létrehoznak-e helyi értéktárat, megalakítanak-e helyi értéktár bizottságot.
 - Hogyan döntöttek?
 - Ha igen, miért?
 - Ha nem, miért?
 - Később miért döntöttek úgy, hogy megalakítják?
 - Hogyan ítéli meg a törvényt? Jó, hogy elfogadták? Elérte a célját?

³ Lásd bővebben Dégh Linda: Az egyéniségvizsgálat perspektívái. *Ethnographia* 1960. LXXI. 28-44; valamint Küllös Imola (szerk.): Az életrajzi módszer. Tanulmánygyűjtemény. Budapest. 1982. Dokumentatio *Ethnographica* 9.

⁴ Voigt Vilmos (1977): Egyéniségkutatás címszó. In: Magyar Néprajzi Lexikon I. (szerk.: Ortutay Gyula) Akadémiai Kiadó, Budapest 643.

⁵ Lanczendorfer Zsuzsanna (2007): „Mindent apámról...” Akadémiai Kiadó, Budapest, valamint lásd még két hőveji hímző asszonyról szóló írását: Hőveji csipkétől a „hőveji tányérig.” Egyéniségvizsgálat egy új alkotás kapcsán. In: *Honismeret*. 1998. XXVI. évf., 5. szám, 44-48.

2. Az NMI „Újra öltünk és örökítünk” projektjének hatása a településre
3. A településen működő alkotókör tevékenysége mikor került be az értéktárba?
 - Hogyan ítéli meg a tevékenységüket?
 - Az alkotókör tagjai mennyire aktívan vesznek részt a helyi értékek feltárásában, megőrzésében?
 - Szuperné Bohus Judit szerepe az alkotókör tevékenységében
4. A helyi értéktár bizottság gyakorolt-e hatást a határon kívüli testvértelepülésre?
Ha igen, hogyan, milyen módon? (Például: Ott megalakult az értéktár? Közös
dolgoznak? Jelent-e meg ott kiadvány?)

Az interjúkat dokumentumok, fotók, alkotások összegyűjtése és elemzése, valamint a szakirodalom széleskörű feldolgozása egészítette ki.

II. Az értékfeltárás

II. 1. Az értékfeltárás törvényi háttere és előzményei

2012. évi XXX. törvény megalkotását megelőzte egy széles társadalmi összefogás keretében végzett értékfeltáró mozgalom. A 77/2008-as országgyűlési határozatban már akkor rögzítették, hogy a magyar értékek sajátos tulajdonságokkal rendelkeznek. A határozat kiemelte, hogy a hungarikumok megőrizendő, egyedülálló nemzeti értéket képviselnek, illetve azt, hogy fontos a nemzet érdekében kiemelkedő értékeket megőrizni, átörökíteni. Ebben kérték fel a kormányt, hogy dolgozza ki a hungarikumok rendszerezését, valamint megőrzésének és hasznosításának lehetőségét.⁶

Veszprém megyében Horváth Zsolt - aki 2006 és 2014 között volt országgyűlési képviselő - szívügyének tekintette az értékfeltáró mozgalom elindítását, szorgalmazta a közös gondolkodást, az úgynevezett Közkincs Kerekasztalok létrejöttét. 2009-ben mini konferenciasorozatot szervezett a megyében, kistérségenként egy helyszínen (Alsóörsön, Nagyvázsönyban, Bakonyjákón, Dudaron, Ősiben, Herenden, Tüskeváron, Sümegen és Tapolcán), partnerségben a Veszprém Megyei Közművelődési Intézettel, a Veszprém Megyei Népművészeti Egyesülettel és a Pannon Térség Fejlődéért Alapítvánnyal. Az eseményre a polgármestereket, az önkormányzati képviselőket és a civil szervezetek képviselőit várták. A megbeszélések célja a hungarikum mozgalom beindítása volt, valamint az, hogy felhívják a figyelmet arra, hogy a legkisebb település is rendelkezik értékekkel, amelyek nem csak a gasztronómiát jeleníthetik

⁶ Dr. Horváth Zsolt (szerk.) (2014): Minden közösségnek vannak értékei – Az értékgyűjtő mozgalom kezdete. Veszprém. 11-12.

meg. A programsorozat eredményeként megjelent a köztudatban a hungarikum, a helyi értékek fogalma, kialakult az a mag (települések, szervezetek, egyének), akik az elinduló mozgalom élére álltak és tudatosan fogtak hozzá a helyi értékeik összegyűjtéséhez. Az összefogás eredményeként szintén ebben az időszakban zajlott az a mintaprogram, ami a fiatalokat célozta meg oly módon, hogy miként vehetnének részt tevékenyen a helyi értékek feltárásában. 20 település 25 fiatalja rövid felkészítést követően megismerkedett a fotózás, a videózás, az adatbázis-építés, a honlap készítés alapjaival. Ők voltak azok az első ifjú értékörök, akikre a Pannon Ifjúsági Értékör Hálózat épült. Nívós kiadványok láttak napvilágot: 2010-ben elkészült a „Hagyományok, értékek és hungarikumok Veszprém megyében” című, 2012-ben a „Lovak, lovasok Veszprém megyében” című, 2013-ban az „Ízek, illatok, receptek – a vidék éléskamrája” című könyv. 2013-ban, szinte elsőként az országban, megalakult a Veszprém Megyei Értéktár Bizottság, s vált a megye a hungarikum mozgalom zászlóshajójává.⁷

Az értéktárak kialakulásának jogi hátterét a hungarikum törvény és a hozzá kapcsolódó rendelet adja. A törvény rögzíti a nemzeti érték és az értéktárak fogalmát, szól a nemzeti értékek azonosításáról és rendszerezéséről. Kirajzolódik az ún. nemzeti értékpiramis, amelybe az értékeket rendszerezik.

1. ábra: A nemzeti értékpiramis
(Forrás: <http://hungarikum.hu/>)

⁷ Dr. Horváth Zsolt (szerk.) (2014): Minden közösségnek vannak értékei – Az értékgyűjtő mozgalom kezdete. Veszprém.

Ennek az alulról felfelé építkező rendszernek az alapját, a stabilitását a települési és tájegységi, valamint a külhoni települési és tájegységi értékek adják. Fontos, hogy Kárpát-medencei szemléletű, a határon túli magyarok lakta területek, nemzetrészek értékeit is ide sorolja. Bemutatja azt az utat, hogyan válhat egy települési érték akár hungarikummá. Azt a szellemiséget tükrözi, hogy a legkisebb települési érték is nemzeti érték, minden település rendelkezik ilyennel, s mint ilyen, az a fontos, hogy kerüljön be a rendszerbe. Egy-egy értéket nem minősít az, hogy a piramis melyik szintjén áll, a lényeg az, hogy a helyi közösség számára fontos legyen és értéknek tartsák. Helyi szinten történik a döntés, hiszen a helyi közösségek és emberek ismerik leginkább az ott található kincseket. Bárki kezdeményezheti egy érték felvételét a formanyomtatvány kitöltésével, az illetékes bizottsághoz történő benyújtásával.

Amennyiben az adott érték konkrét településhez vagy tájegységhez köthető, az első lépés a települési/tájegységi/ágazati értéktárba történő felvételre irányuló javaslati adatlap kitöltése és annak mellékleteivel együtt történő benyújtása - a jellemzően önkormányzatok által működtetett - települési vagy tájegységi értéktár bizottsághoz. A felvételt nyert javaslatban foglalt érték ettől fogva nemzeti érték.

Ezt követően a települési értéktárban található értéknek - amennyiben megyei jelentőséggel bír - a megyei értéktár bizottsághoz történő felterjesztése következik, a megyei értéktárba történő felvételhez készült javaslati adatlap kitöltésével, benyújtásával.

A megyei, illetve ágazati vagy külhoni nemzetrész értéktárba való felvételét követően lehetőség nyílik a nemzeti érték kiemelkedő nemzeti értékke történő felterjesztésére, azaz a Magyar Értéktárba való felvételének kérelmére, amennyiben megfelel a kiemelkedő nemzeti érték definíciójának. A felterjesztést a Hungarikum Bizottság felé kell megtenni a kormányrendelet Magyar Értéktárba történő felvételre irányuló javaslati adatlapjának kitöltésével. Ehhez szükséges csatolni azt a határozatot, mellyel az adott értéket a megyei, ágazati vagy külhoni nemzetrész értéktárába felvették.

A következő lépcsőfok a Magyar Értéktárba már felvételt nyert, azaz kiemelkedő nemzeti érték hungarikummá nyilvánításának, azaz a Hungarikumok Gyűjteményébe való felvételének kérelme. A hungarikum a magyarság csúcsteljesítményét jelölő gyűjtőfogalom, amely olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelez, amely a magyarságra jellemző tulajdonság, egyediség, különlegesség és minőség.⁸

⁸ <http://hungarikum.hu/> Letöltés ideje: 2021.02.27. 13:15

II. 2. Községi értéktár Veszprém megyében

A Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatósága 2013 óta aktívan segíti a helyi értéktárak megalakulását, partnereivel közösen, különböző módszerekkel. Ennek is köszönhető, hogy Veszprém megyében már több mint 100 településen jött létre helyi értéktár. Azonban a mennyiségi növekedés mellett a helyi értéktárak közösségivé tétele legalább annyira fontos feladat.

Az elmúlt időszakban a megye településein az alábbi lépéseket segítettük:

0. Vegyük számba az értékeinket!

1. Testületi döntés: jöjjön létre értéktár és legyen gazdája!
2. Jöjjön létre közösség az értékek gyűjtésére!
3. Legyen mozgalom a helyi értékek gyűjtéséből!
4. Minden érték mögött álljon egy közösség, amely tovább élteni azt!

Tapasztalataink alapján az értéktárak ezzel a metodikával a helyi közösség aktivizálásának, bevonásának eszköze lehet, melyre rá kell irányítani a települések és a közösségi művelődésben dolgozók figyelmét. Ezért fontosnak tartjuk partnereinkkel együtt, hogy a szemléletet és a módszereket széles körben ismertté és adaptálhatóvá tegyük, valamint a hungarikum mozgalom terén mind a közművelődés, mind az oktatás területén további, új lehetőségeket keressünk. Ezekre a célkitűzésekre több projektünk is irányult a megyében.

Többféle módon nyújtottunk módszertani segítséget a települések és az értéktár bizottságok számára, mindig a helyi igényekre reagálva, a következő módszerekkel:

1. *Települési vagy térségi értéknapokat szerveztünk* a falvakban, melynek célja a tájékoztatás, a jó példák bemutatása és a motiváció megteremtése volt. Szakavatott előadók beszéltek a hungarikum törvényről, a fiatalok bevonásának módjairól és lehetőségeiről, a megyei jó gyakorlatokról és elért eredményekről. A falvak nemcsak helyszínei voltak a programnak, hanem tevékeny közreműködői is. Ha több település vett részt, egymást is jobban megismerhették, és a közösségi értéktárak iránti lelkesedést is könnyebb volt felkelteni. Komplex módon mutatták be helyi értékeiket: betekintést nyújtottak a településük történetébe, értékkiállítás szerveztek, gasztronómiai bemutatót tartottak a helyre jellemző ételekből és süteményekből, felléptek a különböző helyi művészeti csoportok.
2. *Szakmai módszertani segítséget nyújtottunk* azokon a településeken, ahol már megalakult az értéktár bizottság, de még nem indult el az értékek felvétele, személyes

konzultációs lehetőséget biztosítottunk számukra a felmerült problémák megbeszélésére.

3. Az „Otthonról Haza” projekt keretében a közösségi beszélgetés módszerével interaktív települési értéknapokat szerveztünk. Két alkalommal közösségi beszélgetések keretében néhány fő aktív helyi résztvevő közreműködésével térképeztük fel a helyi értékeket, a harmadik alkalommal pedig egy települési értéknap megszervezésére került sor.

1. kép: Községi beszélgetés Balatonakaliban 2019

(Fotó: Győri Gyula)

Mindegyik módszer eredményes lehet, ha a résztvevők kellő motivációt és lendületet kapnak ahhoz, hogy elinduljon az aktív értéktári tevékenység.

Több olyan projektünk is zajlott, ami ezekre az alapokra, valamint a megyei erősségekre, sajátosságokra épült.

2014-ben a *Hungarikum Klubok Veszprém Megyei Közössége* projektünkben az értékörzésben, értékgyűjtésben élenjáró, aktív településeket, civil szervezeteket és közösségeket szólítottuk

meg és fogtuk össze. A 10 helyszínt látóútszerűen jártuk körbe, hogy megismerjük ezeket a településeket és értékeiket, valamint az ott zajló jó gyakorlatokat. A projekt végére a kapcsolatok erősödtek, új együttműködések és saját hálózat alakult ki, amelynek a tagjai azóta is együtt dolgoznak (pl. közös programokon, pályázatokon, kiadványokon).

2017-ben az *Iffjúsági Értékkör Program* hálózati mentorálása történt meg 3 településen: Csabrendeken, Balatoncsicsón és Bakonyjákón, amelynek keretében az értékkör csoportok motiválása mellett megtörtént az ÉrtékPiramis társasjáték településekre történő adaptálása.

A 2019-ben megvalósult „*Értékek Iskolája – értékes iskolák*” elnevezésű projektünk célja az volt, hogy összegyűjtsük azokat a módszereket, amelyeket alkalmazva a helyi értékek hangsúlyosabban jelenhetnek meg a közoktatásban. A program keretében megalakított Veszprém Megyei Hungarikum Műhely alapítói olyan pedagógusok, közművelődési szakemberek, a közösségi értékfeltárás elkötelezett szereplői voltak, akik már rendelkeztek ezen a téren tapasztalatokkal, jó gyakorlatokkal. Ezeket összegyűjtöttük egy online kiadványban, melynek segítségével a feldolgozott jó gyakorlatok és tapasztalatok minden érdeklődő, később csatlakozó számára elérhetővé válnak.

Veszprém megyében a *Megyei Értékünnepet* 2016 óta rendezzük meg a Megyei Önkormányzattal és a Megyei Értéktár Bizottsággal közösen. Célunk, hogy az eseményen összegezzük az éves, értéktárakhoz kapcsolódó tevékenységeket, helyet adva az ismerkedésnek és a hálózat erősítésének is. Fontos az is, hogy a találkozót mindig olyan kistérségben valósul meg, amely élen jár az értékfeltárásban, illetve törekszünk arra, hogy a program a megye minden járásába eljusson, így Herend, Alsóörs, Nyárád és Bakonybél adott otthont az eseménynek az elmúlt években. A szakmai konferencia keretében megyei, más megyei és külföldi jó gyakorlatok mutatkoztak be. A gazdag települési értékasztalokon a helyi értékek mellett megjelentek a megyei értékek. Az Értékünnepen került sor hivatalos keretek között az adott évben felvett megyei értékek számára az emléklapok, plakettek átadására. A programot kulturális műsor, kézműves foglalkozások, mesterség bemutatók színesítették. 2018-tól az interaktivitásra helyeztük a hangsúlyt. Meghirdítettük „*Az én falum, az én városom*” kreatív alkotópályázatot, működött ifjúsági értékkör műhelysarok, valamint értékmozi is. 2019-ben a nagy sikerre való tekintettel „*Az érték velem van!*” fotópályázat keretében szelfit készítettek helyi értékeikről a pályázók. A résztvevők három műhelymunkában különböző, az értékfeltáráshoz kapcsolódó témát dolgoztak fel.

2. kép: IV. Veszprém Megyei Értékünnep Bakonybélben 2019

(Fotó: Győri Gyula)

2013 óta a kétévente, Budapesten megrendezett *Magyar Értékek Napján* megyénk értékgazdagságát kézműves alkotásokkal, kiadványokkal, fotókkal, a helyi és a megyei értékek kézzelfogható megjelenítésével illusztráltuk. A terményáldáshoz elkészített kosárban megjelent például a levendula, a mandula, a tökmag, illetve a hozzájuk kapcsolódó, különböző termékek. A programot színesítették megyénk kulturális életének meghatározó szereplői, a balatonfüredi reformkori hagyományőrzők, a bakonyi betyárok és a devecseri Fláre Beás Együttes.

3. kép: III. Magyar Értékek Napja Budapesten 2017

(Fotó: Győri Gyula)

Értéktári támogató tevékenységünk eredménye, hogy több helyi érték vált így megyei értékké. Számos nyertes hungarikum pályázat valósult meg sikeresen, értékeket bemutató nivós kiadványok születtek.

Erősítjük, hogy a helyi értéktár ne csak egy kataszter legyen, hanem használják és hasznosítsák azt különböző módokon, így például eszköze lehet a kulturális alapú gazdaságfejlesztésnek. Előtérbe került az értékalapú gondolkodás, amely a helyi értékeket középpontba állító programok megvalósítását eredményezi.

Örömteli, hogy mentorálásunk hatására erősödik a partnerség az értékfeltárás elkötelezett szereplői között, és folyamatosan bővül az a módszertani példatár, amely hozzájárul ahhoz, hogy a helyi közösségek aktívan bekapcsolódjanak az értékfeltárás folyamatába, élővé téve a hungarikum mozgalom „Minden értéknek legyen közössége!” jelmondatát.

III. A Balaton-felvidéki alkotókörök bemutatása

III. 1. Szuperné Bohus Judit Gránátalma-díjas népi iparművész hímző, csipkeverő, mézeskalács készítő életútjának bemutatása⁹

Szuperné Bohus Juditot több mint 10 éve ismerem, azóta dolgozunk együtt a különböző népművészeti projekteken, pályázatokban, közösen hoztuk létre Az Európai Magyar Népművészetért Alapítványt.

Szuperné Bohus Judit 1952. május 4-én született Budapesten, a XX. kerületben, szülei második gyermekeként. Fontos momentum, hogy családja a Felvidékről származik, a Rimaszombati járásban található Várgedéről (szlovákul Hodejov). Nagyszülei jómódúnak számítottak. Ezért, illetve mivel magyarnak vallották magukat, 1947-ben kitelepítették őket. Szülei ebben az évben házasodtak össze, az utolsó tehervagonnal, nincstelenül érkeztek Magyarországra.

Először Pécsre telepítették őket, majd a szerencsének köszönhetően Budapestre, a XX. kerületbe, egy szintén kitelepített német család 28 m²-es lakásába. Nagyon szegények voltak, még szegénységi bizonyítvánnyal is rendelkeztek. Édesapja vágóhídon dolgozott és a rendszer ellenségének számított, mivel sokszor kinyilvánította a véleményét, ezért többször elzárták. Ez meghatározta gyermekei továbbtanulási lehetőségeit.

Nővére 1949-ben született meg. A nehéz körülmények miatt őt nem akarta az édesanyja megtartani, oda is ígérte egy gyermektelen házaspárnak. Végül, megszületése után, mégsem adta másnak a gyermekét. Mindezt Judit kiskamaszként tudta meg, de élete folyamán ezt soha nem érezte.

Általános iskolai tanulmányait a kerületi Zalka Máté Általános Iskolában végezte, jó eredménnyel. Sportolt, tornázott, rendkívül hajlékony volt, ezért a Petőfi Gimnázium sporttagozatára jelentkezett. Ide sajnos nem vették fel, elsősorban édesapja rendszerellenessége miatt. Tanulmányait a XX. kerületi Bagi Ilona Gimnázium és Szakközépiskolában folytatta, ahol műszaki rajzot is tanult. Erre alapozva, amikor 1970-ben végzett, műszaki rajzoló végzettséget szerzett. Továbbtanulásról – családi háttere miatt – nem is álmodhatott.

1971-ben, 19 évesen férjhez ment Szuper Miklóshoz, aki 4 évig udvarolt neki.

Az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézetben kezdett el dolgozni, közben elvégezte a gépipari és gyártástechnológiai technikumot, leérettségizett, a numerikus kontroll esztergagép (CNC) működéséből írta szakdolgozatát.

⁹ Az interjú alapja: Mihalcsik Márta: „Áldott legyen minden időben a piros, fehér, zöld...” Sikeres Kárpát-medencei együttműködések – Értékek és közösségek Zoboralján. In: Szín 24. évf. 4. sz. (2019. november) 40-45.

Ezután átkerült Építőipari Gépesítő Vállalathoz dokumentációs csoportvezetőnek, 14 ember munkáját irányította.

1973-ban megszületett Viktória, 1981-ben Brigitta lánya.

1973-ban, Szabadszálláson találkozott először a hímzés világával, egy ottani fiatalasszony kalocsai riseliő terítőket készített, ő tanította meg rá. A hímzéseket Kalocsára, Öregcsertőre küldte, ahol géppel befejezték, visszaküldték, ezek voltak az első kalocsai riseliő kis terítői.

Nagyon megtetszett neki ez a tevékenység, ezért hamarosan megtanulta a gépi hímzést. Az alkotás nemcsak örömet okozott neki, de jó kereseti-megélhetési lehetőséget is biztosított számára.

1981-84 között kézi és gépi hímző szakmunkásképző iskolába járt az Etele téri Művelődési Központba. Petrás Anna és Borbély Joli néni vizsgáztatta. 1984-ben, a sikeres vizsga után beiratkozott a tervezői szakra, melyet Petrás Anna indított és 1986-ban végzett el. A képzés magas színvonalát, követelményeit mutatja, hogy 64-en jelentkeztek, de összesen 14-en végezték csak el. A képzés alatt 250 darab rajzot kellett elkészíteni, itt ismerkedett meg Magyarország összes hímző kultúrájával. Ha az oktató futót adott, akkor abból függönnyt, falvédőt, asztalterítőt, ha függönnyt adott, abból párnát, kisterítőt, tehát pont az ellenkezőjét kellett mindig megtervezni. Az akkori rajzokat a mai napig használja.

A munkáit ekkor kezdte zsűriztetni kezdte miskolci barátnője hatására, aki azt mondta neki: „Kincs van a kezében.” Ez szíven ütötte és elgondolkodtatta. Egy sióagárdi anyagot hímzett le, azt beadta zsűriztetni és rögtön A kategóriát kapott rá. A siker hatalmas lendületet adott számára és intenzív munkához látott.

1991-ben a gazdasági válság hatására munkahelyén is elkezdődött a leépítés. Ő elsőként kérte, hogy küldjék el, hiszen ekkor már férje is választás elé állította: mit szeretne csinálni? A napi munka és a hímzés a család rovására ment, döntenie kellett. A népművészet mellett tette le a voksát. Ekkor már kb. 60 db zsűrizett alkotással rendelkezett, 1991-ben kapta meg a népi iparművész címet.

Miskolcra, a Martin János Szakiskolába járt tanítani gépi hímzést. Az egyik barátnője - akivel együtt végezték el a tervezői szakot és Judit sokat segített neki abban, hogy elnyerje a népi iparművész címet - hívta Miskolcra, mert nem volt oktatójuk. Hátrányos helyzetű gyermekek jártak oda, sok volt közöttük az állami gondozott és a cigány származású. Nagyon megterhelő volt ez az időszak, hiszen hétfőn az első vonattal indult a Keleti pályaudvarról Miskolcra, reggel 8-ra érkezett oda. 2 nap intenzív tanítás után, kedden későn, az utolsó vonattal érkezett haza családjához. Kisgyermekai ellátásában férje és édesanyja segített.

A Pályakezdő Fiatalok Esély Alapítványától Kövessi Erzsébet igazgatónő kereste meg 1993-ban a Mesterségek Ünnepén, hogy menjen oda tanítani. Az iskolát 1990-ben, a demográfiai hullám csúcsán kialakult oktatási krízis idején hozta létre Szirmai Erzsébet a 14-20 éves fiatalok továbbtanulási és pályakezdési gondjainak enyhítésére. Az iskolának kezdetben a Budapesti Művelődési Otthon adott helyet. Két legfontosabb célkitűzése a magyar kézműves hagyományok ápolása és a halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok szocializációjának segítése volt. Felismerése korszakalkotónak tekinthető: a népi kézművesség tudásával kínálta meg a kallódásra ítélt fiatalokat, hogy az érték és a piacképes tudás adjon nekik esélyt. Judit 4 évig kézi és gépi hímzést oktatott, közben megtanulta a csipkeverést, és 2 évig ezt tanította. Majd kitanulta a mézeskalács készítés fortélyait is, és az utolsó években ezt oktatta a gyerekeknek. Az iskolába hátrányos helyzetű gyermekek és tanulásban akadályozottak jártak, sőt mozgássérült is volt köztük. Ezért az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Továbbképző Központjában kiegészítő tanfolyamokat végzett el, hogy a munkáját minél magasabb színvonalon el tudja látni.

A csipkeverést egy nyár alkalmával tanulta meg Makra Péterné Magyar Erzsébettől, belépett a Csipkekészítők Egyesületébe is. Mivel szeretett mindig újabb dolgokat megtanulni, így a mézeskalács készítés fortélyait is elsajátította. Mind a három szakirányból felsőfokú oktatói vizsgát tett, ez adta meg az alapot neki arra, hogy a szakkörökkel foglalkozzon.

2003-ban munkanélküli lett, ezalatt megszerezte a kereskedelmi és boltvezetői végzettséget Zalaegerszegen.

1 évig boltvezető tanulókat tanított Csepelen 2004-ig.

2004 márciusban leköltöztek Balatonfüredre, de még feljárt Budapestre tanítani, lezárni a tanévet.

Pár hónap munkanélküliség után 2004 szeptembertől Balatonfüreden helyezkedett el, a CBA-nál lett eladó, majd 2005 februártól boltvezető. 2006-ban Balatonalmádiban, a Fórumban lett eladó.

2006 június 2009 június foglalkoztatóként dolgozott a balatonfüzői Támasz Idősek Otthonában. Elsődleges feladata volt az idősek szellemi képességeinek és motorikus finommozgásainak fenntartása és fejlesztése. Ennek érdekében olyan foglalkozásokat tartott nekik, amelyek ezeket segítették (kézműveskedés, szellemi vetélkedők stb.).

2009-ben a gazdasági válság kezdetén újra munkanélküli lett, de rögtön elvégezte az ECDL számítógépes tanfolyamot.

2009 decembertől 2011 szeptemberig, nyugdíjazásáig Balatonfüreden, a Füredkultnál dolgozott, mint tárlatvezető-pénztáros, a Jókai Emlékházban, a Vaszary Villában és a Helytörténeti Múzeumban, felváltva, ahogy a feladatok kívánták.

Nyugdíjazása óta a családi elfoglaltságok mellett a kézműves alkotótevékenységben teljesedik ki. Ő maga és csoportjai is folyamatosan készülnek a különböző országos pályázatokra.

A csoportok megalakítására, vezetésére az adott számára indíttatást, hogy mindenkit, aki érdekel az alkotótevékenység, ismerkedjen meg ezzel a csodálatos világgal, amit magyar népművészetnek hívnak. A kézimunkának amellet, hogy gyógyító ereje van, kikapcsol, szabadságot, önerőt és önbecsülést ad, valamint általa eredményes alkotótevékenységet is végeznek a csoportok tagjai.

A legelső csoportja a Csepeli Hímzőkör volt, mivel abban az időszakban Csepelen lakott. A férje akkor már lent dolgozott Alsóörsön, hétvégén ingázott Pest és Alsóörs között. Ott megkeresték, hogy nem indítana-e Paloznakon is egy hímzőkört. Nagy örömmel fogadta a felkérést és elkezdődött a közös munka. Megalakulásától sikeresen működött mind a csepeli, mind a paloznaki csoport. Azonban Alsóörsön is nagyon szeretettek volna hímzést tanulni, de úgy érezte, hogy túl közel van Paloznakhoz, nem lenne szerencsés, így a csipkeverést ajánlotta. 2002-ben indult el a Csipkeműhely, amely már 19 éve eredményesen működik. 2004-ben költöztek le Balatonfüredre, itt és Tihanyban is alakult hímző csoportja, ők ma már önállóan dolgoznak. 2014-ben a Nemzeti Művelődési Intézet „Újra öltünk és örökítünk” programjának keretében tanított Tótvázsonyban és Felsőörsön az induló hímző csoportokban. A projekt vége után ezek a csoportok szerettek volna tovább dolgozni, így náluk maradt szakmai vezetőként. Azóta is keményen dolgoznak, zsűriztetnek, különböző pályázatokra készülnek. Az eredményeken is látszik, hogy jól döntöttek.

Hosszú évtizedek óta fáradhatatlanul végzi munkáját, irányítja a népművészeti közösségek tevékenységét. Hallatlan energiákkal, mindig újabb és újabb ötletekkel, lelkesen, de szelíd szigorúsággal tervez és szervez, követeli meg a minőséget.

Az eredeti forrásokat nem csak összegyűjti, hanem feldolgozza a népi iparművészet elveinek megfelelően.

Előre gondolkodik, tudja, hogy az alkotás hosszú folyamat, hiszen például egy teljes garnitúra elkészítése másfél év, így már most a csoporttagok kezében van a következő évek országos pályázatainak elkészítendő anyaga.

„Az a hagyomány, melyet őseinktől örököltünk és mi joggal birtokolunk, az az egész emberiség számára kincs, a vele való bánás szolgálat.” (Pap Gábor)

Ők ezt a szolgálatot végzik a településekért, Veszprém megyéért és a hazáért, örökséget hagyva maguk után.

III. 1. 1. Szuperné Bohus Judit és az általa vezetett alkotókörök kitüntetései, díjazásai

Népi Iparművész, 1991.

Abaúj virágok, I. díj, Encs, 1994.

XXI. Kisjankó Bori Országos Kiállítás, Mezőkövesd I. díj, 1996.

XXII. Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázat, Mezőkövesd különdíj, 1999.

Paloznakért Érdemérem, 2003.

„Élő Népművészet” XIV. Kiállítás Veszprém Megyei Tárlata, Különdíj, 2004.

„Életfa - Keresztfa” Pütkösdi Népművészeti Fesztivál, Veszprém Megyei Önkormányzat Különdíja, 2005.

„Élő Népművészet” XIV. Országos Népművészeti Kiállítás, Gránátalma Díj, 2005.

Abaúj virágok, I. díj, Encs, 2005.

Százrózsás Országos Hímzőpályázat, Mezőkövesd egyéni II. díj, 2005.

XXIV. Kisjankó Bori Országos Kiállítás, Mezőkövesd I. díj, 2005.

XXV. Kisjankó Bori Országos Kiállítás, Mezőkövesd, Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Önkormányzatának Különdíja, 2007.

Magyar Kézművesség, OKM Közművelődési Főosztályának Nagydíja, 2007.

Veszprém Megye Önkormányzat Közgyűlésének Különdíja, 2007.

Békéscsaba, Országos Textilkonferencia, Paloznaki Hímzőkör III. díj, 2008.

Békéscsaba, Országos Textilkonferencia, Csepeli Hímzőkör I. díj, 2008.

Magyar Kézművesség Nagydíj, egyéni, 2009.

Miniszterelnöki Hivatal, Alkotói Nagydíj, 2010.

Magyar Kézművesség Nagydíj, csoportos, 2011.

XXVII. Kisjankó Bori Országos Kiállítás Mezőkövesd, EMMI III. díja, Különdíja 2013.

XV. Békéscsabai Országos Textilkonferencia Emberi Erőforrás Minisztérium Ezüst Díja, valamint a Legeredményesebb szakkörvezető különdíja, 2014.

Magyar Kézművesség, 2014. – oklevél minden műhelye számára

Százrózsás Országos Hímzőpályázat, Mezőkövesd, 2014. Paloznaki Hímzőkör – különdíj,

Tihanyi Hímző-és Csipkeműhely – III. díj, Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely – oklevél

Magyar Kézművesség 2015. - Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely – díjazott

Élő Népművészet 2015.- Szuperné Bohus Judit – Gránátalma-díj, Paloznaki Hímzőkör – Gránátalma-díj, Csepeli Hímzőkör – Arany oklevél, Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely – Arany oklevél

Országos Textiles Konferencia, Békéscsaba 2016. – Csepeli Hímzőkör, I. díj. Szuperné Bohus Judit a 3 legeredményesebb magyarországi szakkörvezető közé tartozik, ezért díjban is részesült. A kiállított és díjazott anyag Kínában, a Pekingi Kultúrházban, valamint a Ningboi Expón került kiállításra.

XXVIII. Kisjankó Bori Országos Kiállítás, Mezőkövesd, 2016. – a Csepeli Hímzőkör és az Alsóörsi Csipkeműhely együttes munkájával közösen különdíjat kapott.

Magyar Kézművesség 2016. Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely – díjazott és Balatonfüred Város Nagydíjában részesült.

Magyar Kézművesség 2017. - Csepeli Hímzőkör díjazott

Százrózsás Országos Hímzőpályázat, Mezőkövesd 2017. – egyéni III. díj

2017. Csepel Önkormányzata Örökség-díjat adományozott a Csepeli Hímzőkör számára október 23-a alkalmából.

XVI. Békéscsabai Országos Textilkonferencia, 2018. - Csepeli Hímzőkör II. díj, Felsőörsi Hímzőműhely III. díj, Zoboralji Örökség Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely - viseletben I. díj

Magyar Kézművesség, 2018. - Tótvázsonyi Hímző Műhely díjazott

Magyar Kézművesség, 2019. - Tótvázsonyi Hímző Műhely díjazott

XXIX. Kisjankó Bori Pályázat, Mezőkövesd, 2019. - Felsőörsi Hímzőműhely I. díj, Zoboralji Örökség Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely II. díj és viseletben I díj. Paloznaki Hímzőkör és Csepeli Hímzőkör különdíj.

2019. Sikeres Hungarikum-pályázat keretében a Balaton-felvidéki fehér hímzés népszerűsítése gyermek és felnőtt, mai hordható ruhákon.

2019. Felsőörs Önkormányzatának adománya - Felsőörsért Érdemérem

2019. Népi Tárgyalkotó Iparművész Szervezet minősítés elnyerése: Zoboralji Örökségünk Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely, Felsőörsi Hímzőműhely

XVII. Békéscsabai Országos Textilkonferencia, 2020. – Csepel Hímzőkör I. díj, Felsőörsi Hímzőműhely I. díj, Paloznaki Hímzőkör III. díj, Tótvázsonyi Hímzőműhely II. díj, Zoboralji Örökségünk Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely II. díj és viseletben III. díj, szakkörvezetői különdíj.

Magyar Kézművesség 2020. - díjazott a Paloznaki Hímzőkör

2020. Szuperné Bohus Judit - Zoboralji Örökség Díj

Százrózsás pályázat, Mezőkövesd, 2020. - Zoboralji Örökség Örzői Hímző és Viseletkészítő Műhely - Alkotói díj

Élő Népművészet I. forduló, Székesfehérvár, 2020. - Alkotói díj: Felsőörsi Hímző Műhely, Tótvázsonyi Hímző Műhely, Paloznaki Hímzőkör, Szuperné Bohus Judit.

III. 2. Az Alsóörsi Csipkeműhely¹⁰

2000-ben kereste meg Szuperné Bohus Juditot a Művelődési Ház akkori vezetője, Váradi-Szabó Viktória, hogy hímzéssel foglalkozó alkotókört szeretne indítani Alsóörsön. Akkor még Budapesten élt, de Paloznakon - a szomszédos településen - már hét éve működött a vezetésével a helyi hímzőkör. Akkor úgy érezte, hogy túl közel van a két település egymáshoz, nem lenne szerencsés hasonló alkotókört indítani.

Eltelt két év és az Alsóörsi Vöröskereszt Szervezete felkérte arra, hogy az óvodában a mézeskalács díszítés fortélyait mutassa be. Itt ismerkedett meg Tarnai Viktorné Zórád Matilddal, aki gyermekkorában már találkozott a csipkeveréssel. Beszélgetésük során felajánlotta neki, hogy megtanítsa az érdeklődőknek a csipkeverést.

Így alakult meg 2002. november 16-án az Alsóörsi Csipkeműhely.

Minden szombat délután nagy lelkesedéssel fogtak hozzá az alapok tanulásához a foglalkozásokon.

2003-ban a Magyar Kézművesség országos pályázatán és kiállításán már szerepeltek és díjat is nyertek. Azóta minden évben részt vesznek ezen a megmérettetésen.

2004-ben az alsóörsi Török Ház adott otthont a „Nyitott porták, műhelyek” országos rendezvénynek, ahová az ország minden tájáról érkeztek csipkekészítők, és a csipke szinte minden technikája bemutatkozott.

Több éve részt vesznek a Kiskunhalasi Országos Kiállításon. A 2008. évi Halasi Betlehemi Pályázaton Tarnai Viktorné Zórád Matild III. díjat nyert.

A Csipkeműhely tagjai alsóörsi asszonyok, de a környező településekről is járnak hozzájuk: Veszprémből, Balatonkeneséről, Balatonfüzfőről, Balatonalmádiból, Paloznakról, de messzebből, Tapolcáról és Budapestről is.

Szeptembertől május végéig minden pénteken találkoznak, tanulnak és a következő időszak pályamunkáit készítik elő.

Sok kiállítást tudhatnak maguk mögött. Ha meghívják a Csipkeműhelyt kiállításra vagy kézműves bemutatóra, szívesen bemutatkoznak bárhol.

¹⁰ Szuperné Bohus Judit (szerk.) (2019): Az Alsóörsi Csipkeműhely története 2002-2019. Alsóörs (Szakmai közreműködő: Bánkutiné Mihalcsik Márta)

Jártak külföldön Lengyelországban (Zakopane, Varsó) és a Felvidéken (Kalász, Pográny). Magyarországon is számos helyen megfordultak már, így Veszprémben, Sólyban, Veszprém-Gyulafirátóton, Balatonalmádiban, Csopakon, Paloznakon, Felsőörsön, Balatonkenesén, Bakonyján, Kapolcson, Taliándörögdön, Siófokon, Budapesten és Lakitelken.

Minden évben, megalakulásuk évfordulóján otthon, Alsóörsön mutatják be az újonnan elkészült munkáikat.

A hagyományos alsóörsi Nyárbúcsúztató rendezvényen minden évben mesterség bemutatót tartanak az érdeklődőknek, ahol ki is próbálhatják a csipkeverés alapjait. Az a tapasztalatuk, hogy sokan rácsodálkoznak erre a mesterségre, valamint a gyerekek mellett a férfiakat jobban érdekli a csipkeverés tudománya, mint a hölgyeket.

Az évek során alátétet, tálcakendőt, asztalközeget, viseletdarabokat, gallérokat és liturgikus mintákat is készítettek. Tagjai az Országos Csipkekészítők Egyesületének.

2008-ban létrehozták az Örökség-díjat, amelyet minden évben a Magyar Kultúra Napján adnak át annak a személynek, aki kiemelkedő munkájával támogatja a magyar kultúrát és sokat tesz Alsóörs közösségéért.

Alkotásaikat folyamatosan zsűriztetik. Megalakulásuk óta számtalan helyi és országos kiállításon vettek részt, kiemelkedő sikereket elérve.

2014-ben az általuk képviselt Balaton-felvidéki csipkekultúra bekerült a Veszprém Megyei Értéktárba, ezzel is igazolva fáradságos munkájuk létjogosultságát. Tevékenységüket a helyi Önkormányzat örömmel támogatja, hiszen a település nagy becsben tartja az ősi hagyományokat, elődeik gazdag örökségét.

2017-ben került először meghirdetésre a Csipketábor, ahol egy héten keresztül tanulhatták meg a csipkeverés fortélyait az érdeklődők az alsóörsi Művelődési Házban. A tábornak olyan nagy sikere volt, hogy 2018-ban már 40 fő vett részt rajta az ország minden részéből.

Az Alsóörsi Csipkeműhely tagjai a vert csipke készítést nem csak megtanulták, hanem bemutatók, kiállítások alkalmával népszerűsítik, sőt a tudást tovább is adják.

Munkásságuk éppen azért kiemelkedő, mert hiteles motívumokon alapulva új tárgyakat készítenek, és az elkészült csipkéket a 21. századi igényeknek feleltetik meg.

4. kép: II. Veszprém Megyei Értékünnep Alsóörs 2019. Az Alsóörsi Csipkeműhely (jobboldalon Szuperné Bohus Judit szakmai vezető) (Fotó: Győri Gyula)

III. 3. Interjú Hebling Zsolttal, Alsóörs polgármesterével¹¹

Alsóörsön tartották 2009 áprilisában - még jóval a hungarikum törvény megalkotása előtt - azt a kistérségi konferenciát és kiállítást, amely nagy hatást gyakorolt a mikro régió szereplőire. Segítette a későbbiekben sikeres, az értékekhez kapcsolódó közös gondolkodást és hozzájárult a hungarikum mozgalom elindításához.¹²

Az Önkormányzat vezetésére is mély benyomást tettek Horváth Zsolt akkori országgyűlési képviselőnek, Simicskó István államtitkárnak és Bóka Istvánnak, a Balaton Fejlesztési Tanács elnökének gondolatai. Áttörést jelentett a megyei vezetők és polgármesterek, alkotók, intézményképviselők és vállalkozók jelenlétében megtartott esemény.

Így, a törvény elfogadása után, természetesen Alsóörsön már 2013-ban létrejött az Értéktár Bizottság. Tagjai: Albrecht Sándor helytörténész, Tarnai Viktória (a Csipkeműhely egyik alapító tagja) és Gaál Dezső képviselő megkezdték az értékfeltáró tevékenységet. Elsőként

¹¹ Az interjút szó szerint közlöm. Az interjú készült: 2021.02.05.

¹² <https://adoc.pub/szezonnyito-szomszedolas.html> Letöltés ideje: 2021.02.06. 10:00

került felvételre a helyi értéktárunkba az alsóörsi permi vöröskő és a Balaton-felvidéki vert csipke.

2014 januárjában kezdeményezték e két kiemelkedő érték felvételét a Megyei Értéktárba, amely hamarosan meg is történt.

A település vezetése és lakosai, civil szervezetei mindig fontosnak tartották Alsóörs gazdag kincsestárának, hagyományainak, értékeinek feltárását, összegzését és bemutatását. Ez ma is így van!

A törvényt is létfontosságúnak ítélik meg, mindenki nagyon örült a megalkotásának, amely a nemzeti, a megyei és a helyi identitás megerősítését is szolgálja. Véleményük szerint a törvény elérte célját, a mozgalom töretlenül, jó példaként terjed, hiszen küldetése van.

A Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatósága jelentős szerepet játszott és játszik az értékekre való fókuszálásban, térségen belüli és térségek közötti, sőt a határon túli együttműködések kialakításában is.

Megtiszteltetés volt számukra, hogy 2017 novemberében a településük adott helyet a Megyei Értékünnep elnevezésű, nagyszabású rendezvénynek.

Kiemelendő Mihalcsik Márta szerepe Alsóörsön, aki folyamatos segítséget nyújt számukra e fontos érték- és hagyományörző munkánkban. Községünk 2019-ben Örökség Díjjal ismerte el áldozatos erőfeszítéseit, amelyet az Alsóörsi Csipkeműhely és az Önkormányzat közösen adtak át neki, és Vörösmarty Éva megyei közgyűlési alelnök, megyei értéktár bizottsági elnök részére. Az Alsóörsi Csipkeműhely tevékenysége 2014. január 31-én elsőként került be a települési értéktárba.

2019-ben nyertes hungarikum pályázatnak köszönhetően könyvet adtak ki „*Az Alsóörsi Csipkeműhely története 2002-2019*” címmel, amelyet ünnepélyes keretek között nyújtottak át a nagyközönségnek.¹³

A könyvben a Köszöntés az Olvasóhoz előszót a polgármester úr írta, amelyből kitűnik nagyrabecsülése és tisztelete az alkotókörnek, illetve tagjai iránt.

Tarnai Viktória, aki a Helyi Értéktár Bizottság tagja, egyik motorja a mozgalomnak, de a tagok is aktívak. Legnagyobb rendezvényükön, az augusztus 20-ához kötődő Nyárbúcsúztató - Vendégmarasztaló Fesztiválon is bemutatják tevékenységüket a nagyszámú érdeklődőnek. Számos kiállítást rendeztek az elmúlt években, és sok országos pályázaton is szerepelnek nagy sikerrel, így viszik és erősítik Alsóörs jó hírnevét.

¹³ https://www.balaton Tipp.hu/balaton_i_hirek/alsoors-buszk-ek-a-csipkekeszito-kozosseg-ertekteremto-munkajara
Letöltés ideje: 2021.02.06. 10:15

Szuperné Bohus Judit Gránátalma- és Örökség-díjas népi iparművész közel két évtizede a legmeghatározóbb személyisége, alapítója és ma is lelkes mozgatója az alkotókörnek. Szívvel-lélekkel, fáradhatatlanul, elhivatottan és magas színvonalon örökíti tovább értékes tudását, tapasztalatait. Rendkívül aktív, tudatos, remek elképzeléseit megvalósítja, általa a Balaton-felvidéki és Bakony-vidéki csipke- és hímzőkultúra országosan ismert lett, amelyre nagyon büszkék.

Alsóörs egyik testvértelepülése a felvidéki Kalász (Klasov) község Zoboralján. A barátság több mint 20 éves, s az együttműködés kiteljesedett 2014 óta a Csipkeműhely és Szuperné Bohus Judit révén. A Kelet-Balaton Kistérség és a Zoboralji Régió között negyedévszázados a kapcsolat. Több tábor, esemény, kiállítás, konferencia és kiadvány őrzi ennek a különleges kistérségi kapcsolatnak óriási jelentőségű eredményeit.

2016-ban nagy örömeinkre, anyaországi segítséggel, egy sikeres pályázat révén, elindult a határon túli magyar értékek feltárása is a Zoboralji Régióban. Itt is megemlítendő Mihalcsik Márta szerepvállalása. Az előbb említett csodálatos könyv 23. oldalán egy külön fejezet foglalkozik ezzel a példaértékű küldetéssel. Büszke arra, hogy 2016. május 30.-án Alsóörsön alakult meg az a Zoboralji Örökség Őrzői Hímző- és Viseletkészítő Műhely, amely azóta óriási eredményeket ért el. 2019-ben jelent meg a *Pográny értékei* című kiadvány, amely sok érdekességet és fényképet is tartalmaz a felvidéki településről.

III. 4. Zoboralji Örökségünk Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely¹⁴

Zoboralja vagy Zoborvidék történelmi tájegység Szlovákiában, amely a Nyitráról északkeletre húzódó Tribecs-hegység déli nyúlványainál, a Zobor és a Zsibrice közti hegylánc, valamint a Piliske két oldalán terül el. Napjainkban ez a legészakibb, még összefüggő magyar nyelvsziget a Kárpát-medencében.

Több Balaton-felvidéki településnek Zoboralján vannak testvértelepülési kapcsolatai.

2016-ban Alsóörs egy hungarikum pályázatot nyert el, melynek elsődleges célja az volt, hogy ezt a kapcsolatot megerősítsék az értékek és a népművészet mentén. A pályázat keretében hímző- és csipketábor, kiállítások, szakmai előadások és képzések valósultak meg.

A projekt sikerét bizonyítja, hogy 2016 májusában megalakult a Zoboralji Örökség Őrzői Hímző és Viseletkészítő Műhely, amely 2017 novemberében hivatalos civil szervezetté vált. 2016 őszén elindult az elkészült anyagok zsűriztetése, ennek eredményeként a csoport elérte a

¹⁴ Mihalcsik Márta: „Áldott legyen minden időben a piros, fehér, zöld...” Sikeres Kárpát-medencei együttműködések – Értékek és közösségek Zoboralján. In: Szín 24. évf. 4. sz. (2019. november) 40-45.

Népi Tárgyalkotó Iparművész Szervezet minősítést 2019 végére, ami nem mindennapi siker, hiszen ők az egyetlen külhoni alkotókör, aki ezzel a címmel büszkélkedhet.

Megalakulásuk óta több anyaországi kiállításon, pályázaton eredményesen szerepeltek, díjazásban részesültek.

Fontos, hogy az alkotókör tagjai olyan anyagokat kutatnak fel, amelyek még könyvben nem szerepelnek. A mai napig gyűjtést végeznek fehérhímzésből, keresztszemes hímzésből és viseletből. Zoboralján megkülönböztetnek „hegy-előtti” és „hegy-megetti” falvakat, most szeretnék felfedezni a „hegy-megetti” települések mintakincsét is. Sehol Magyarországon ilyen jellegű hímző kultúra nincs, kimagasló és sajátos helyet foglal el a magyar népművészetben. Bár sokan hímezték ezeket a mintákat, csak a helyeik tudják igazán, hogyan kell. Mindig találnak újat, akár a viseletben, akár a lakástextilben, akár a gyermekviseletben. Csodálatos világ, még hosszú évtizedekig tudnak meríteni ebből az örökségből.

Az együttműködések gyümölcse, hogy 2016 során megalakult a Zoboralji Tájegységi Értéktár, valamint 2017-ben a Pogrányi Helyi Értéktár Bizottság, melyek célja az értékek összegyűjtése, dokumentálása, megőrizve őket a jelenkor és jövő számára.

2019-ben szintén egy sikeres hugarikum pályázati támogatás elnyerése tette lehetővé annak az egyedülálló kiadványnak a létrejöttét, amely a pogrányi helyi értékek gazdagságát mutatja be. *„Pográny értékei - Falu Zoboralján, ahol a természet, a történelem és a népi kultúra találkozik”* címmel jelent meg.¹⁵ Ez motiváló erőként hatott a környező településekre, hiszen azóta több helyen, Nyitragesztén és Alsóbodokon is megjelent hasonló, helyi értékeket bemutató kiadvány.

Létrejött egy közösség a népművészet köré szerveződve. Ez a közösség a magyarságnak és a felvidéki magyarságnak az összetartozását erősíti. Egyrészt ott, a saját maguk közegében, másrészt az anyaországhoz való kötődésük is sokkal erőteljesebbé vált ezáltal.

Ezt a kötődést talán még jobban erősítette, hogy a Lakitelek Népfőiskola Alapítvány Zoboraljára szervezte 2019-ben az egyik *Értéktár Kollégiumát*. Így a zoboralji településekről is született egy olyan összefoglaló kiadvány, ami a helyi értékek összegyűjtéséhez nyújthat segítséget. A kutatómunka a tájegység értékeit, hagyományait tárta fel, és örökítette meg, felhívva a figyelmet külhoni kincseinkre. Akik kézbe veszik ezt a könyvet, azokban tudatosulhat, hogy ott a Felvidéken is élnek magyarok, akik azok akarnak maradni, amit a Pográny értékeit bemutató kiadvány is erősít. Az ott élők is érzik azt, nagyon

¹⁵ Fehér Sándor (szerk.) (2019): *Pográny értékei - Falu Zoboralján, ahol a természet, a történelem és a népi kultúra találkozik*. CSEMADOK Pogrányi Alapszervezete, Pográny

fontos, hogy az értékeik megmaradjanak nyomtatásban, ez tovább élteni és tovább viszi a magyarságot. A szórványban lévő települések és az összmagyarság szempontjából is fontos ez. Mindezen előremutató folyamatok és eredmények aktív részese volt jelen dolgozat szerzője és Szuperné Bohus Judit Gránátalma-díjas népi iparművész hímző, csipkekészítő.

5. kép: A Zoboralji Örökségünk Őrzői díjnyertes munkái - Mezőkövesd, Kisjankó Bori
Országos Hímzőpályázat 2019 (Fotó: Győri Gyula)

III. 5. Felsőörsi Hímzőműhely

A Nemzeti Művelődési Intézet „Újra öltünk és örökítünk” elnevezéssel 2014-ben országos programot indított. A projekt a közösségi művelődés eszközeivel kívánta előmozdítani a tárgyalkotó népművészetet, ezen belül a hímzés elméleti és gyakorlati tudáskincsének újra felfedezését és átadását.

A célja az volt, hogy a magyar lakosság legszélesebb rétege megismerje, ezáltal értse és értékelje a magyar paraszti kultúrát, valamint a hímzés megtalálja méltó helyét és szerepét a mai kor hétköznapi és ünnepi kultúrájában is.

Nem pusztán a mesterség alapjainak, illetve a motívumok megismerésének elsajátítása volt fontos, hanem az is, hogy mindez értő mesterek részvételével, közösségi programként, közös alkotási folyamatban valósuljon meg.

A program Veszprém megyében 2014. október 1. és 2015. március 31. között zajlott öt településen: Balatonalmádiban, Balatonfüzfőn, Felsőörsön, Lovason és Tótvázsonyban. Az egyes helyszíneken heti egy alkalommal tartották a foglalkozásokat, 2.5 órás időtartamban, képzett szakember irányításával.

A felsőörsi csoport munkáját Szuperné Bohus Judit hímző népi iparművész irányította.

A foglalkozások során a résztvevők megismerkedtek a Balaton-felvidék és a Bakony-vidék díszítőművészetével, öltéstechnikáival és néprajzával. A féléves program után a csoport tagjai egyöntetűen kinyilvánították, hogy szeretnék továbbra is együtt maradni, ezt a település vezetése is támogatta.

Elkezdődött az alkotások zsűriztetése, illetve a felkészülés az országos hímző pályázatokra. Az alkotókör tagjai bebizonyították, hogy rövid idő alatt is lehet szép eredményeket elérni.

A csoport figyelmét a helyi hímző hagyományok is felkeltették és elkezdtek felkutatni a felsőörsi hagyományos fehér hímzést, amelyből szintén varrtak egy garnitúrát.

Szuperné Bohus Judit vezette az alkotókört megalakulása óta 2020 ősz végéig. A kezdetektől szorgalmazta, hogy a csoport tagjai országos pályázatokon induljanak el, zsűriztessék az elkészült alkotásaikat. Ennek köszönhető, hogy számos rangos pályázaton díjakat nyertek, illetve óriási eredmény, hogy 2019 végén a hímzőkör elnyerte a Népi Tárgyalkotó Iparművész Szervezet minősítést.

Több alkalommal is szerveztek nyári hímző táborokat. A táborokban nemcsak a hímző műhely tagjai vettek részt, hanem az ország minden részéből, illetve a felvidéki Zoboralja településeiről is érkeztek hozzájuk résztvevők. Öröm, hogy több gyermek is bekapcsolódott a munkába, ők életkori sajátosságaiknak megfelelően készítettek használati tárgyakat, telefontokot és kistáskákat.

Az alkotókör több alkalommal tartott mesterség bemutatókat, kézműves foglalkozásokat a helyi iskolában, illetve a különböző települési programokon, kiállításokon mutatták be alkotásaikat, hogy minél többen megismerhessék és megtanulhassák e csodálatos mintakincset.

III. 7. Interjú Szabó Balázssal, Felsőörs polgármesterével¹⁶

A Települési Értéktár 2013-ban alakult. A döntés azért született meg, mert a képviselő-testület úgy gondolta, hogy nagyon sok értékük van, amelyet jó lenne számba venni és közkinccsé tenni, megmutatni másoknak is.

Nagy elégedettséggel töltötte el őket a törvény létrejötte, településükön jelenleg 14 értéket tartanak számon. A törvény lehetőséget teremtett az értékek megmutatására, nemcsak helyi, de megyei és országos szinten is. Vannak épített örökségük, de jelentős szellemi kincsekkel is rendelkeznek. Egy értéktári füzet sorozatot az útjára indítottak, melyből eddig kettő került kiadásra. Az egyik Pápay Sámuel nyelvész tevékenységét, a másik a felsőörsi Batthyány emlékeket mutatja be.

A helyi hímzőkör a Nemzeti Művelődési Intézet „Újra öltünk és örökítünk” elnevezésű projektjének hatására alakult meg. A 2014 őszén elindult foglalkozás-sorozat teremtett lehetőséget arra, hogy a hímzéshez kedvet kapó lányok és asszonyok megismerkedhessenek a Balaton-felvidék mintakincsével. Az NMI¹⁷ biztosította a szakembert és a minőségi alapanyagokat, így alig 6 hónap után, 2015-ben egy helyi kiállításon mutatták be a csoport tagjai az elkészült alkotásokat. Azóta is folyamatosan dolgoznak.

A Humán Bizottság, amely egyben a települési értéktár bizottság is 2020 elején döntött arról, hogy a Felsőörsi Hímzőműhely tevékenysége bekerül a helyi értéktárba.

Maga a program és a hímzőcsoport megalakulása új színfolt volt a falu kulturális életében. Bár a résztvevők száma időközben csökkent, az évek alatt igyekeztek fiatalokkal is megismertetni ezt a kézműves hagyományt. Tartottak bemutatót iskolákban, táborokban és rendszeresen kiállítanak a településen.

A csoport megalapította az Örökség Díjat, amelyet azoknak adnak át minden évben a Magyar Kultúra Napján, akik sokat tettek a településen a kultúráért. Eddig háromszor ítelték oda, először Rásky Mihályné Zsuzsa néninek, majd Simon Gábor fafaragónak és Tóth Borbálának, aki a pogrányi testvértelepülésük népművészeti csoportjának vezetője.

Felvidéki testvértelepülésükkel, Pogránnyal a hímzők munkája miatt is szoros a kapocs. Közös táborok, szakmai találkozók jellemzik a határon át ívelő kapcsolatot. *Pográny értékei* címmel jelent meg kiadványuk, valamint a Lakitelek Népfőiskola Alapítvány által szervezett térségi értéktáró kutatás eredményeit mutatja be a *Zoboralja Kollégium* című könyv.

¹⁶ Az interjút szó szerint közlöm. Az interjú készült: 2021.02.02.

¹⁷ NMI = Nemzeti Művelődési Intézet

6. kép: A Felsőörsi Hímző Műhely díjazott tagjai Mezőkövesden, a Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázaton 2019 (Fotó: Győri Gyula)

III. 7. Paloznaki Hímzőkör¹⁸

A Paloznaki Hímzőkör 1993 őszén kezdte meg munkáját, idén ősszel ünnepli majd megalakulásának 28 éves évfordulóját. Az első időkben több tájegység hímzésén keresztül a különböző öltéstechnikákat tanulták meg. Több forrásból gyűjtés indult el a Balaton-felvidéki fehér hímzés mintakincse után, majd rövid időn belül ezek a kincsek újra fogalmazásra kerültek a Paloznaki Hímzőkör keze nyomán.

Megalakulásuk 10. évfordulójára a szabadrajzú fehérhímzés mintáiból, öltéstechnikájáról és motívumvilágáról megjelent a „Paloznak népművészete 1993-2003” című kiadvány.

A Laczkó Dezső Múzeum anyagaiból merítve elkezdték az ott fellelt keresztszemes és a gyapjú szabadrajzú hímzések feldolgozását.

20 éves működésük alkalmából jelent meg a „*Paloznak népművészete 1993-2003*” című könyv műhelyrajzokkal. Ebben a kötetben átfogó képet mutattak a hímzőkör két évtizedes munkájáról,

¹⁸ Szuper Miklósné Bohus Judit (szerk.) (2013): *Paloznak népművészete 1993-2013*. Paloznak

melyet Paloznak Önkormányzata, a Paloznaki Civil Egyesület és a Paloznak Jövőjéért Közalapítvány is támogatott.

A hosszú évek alatt számtalan helyi és országos és nemzetközi kiállításon vettek részt, kiemelkedő sikereket elérve.

Alkotásaik megjelentek a mezőkövesdi Százrózsás és Kisjankó Bori pályázatokon, Budapesten a Magyar Kézművesség és az Élő Népművészet, valamint a békéscsabai Textiles Konferencia kiállításain.

Anyagaik elsősorban Balaton-felvidéki hímzések – keresztaszemes, szabadrajzú gyapjú és fehér hímzések. Van olyan is köztük, amely már Kínát is megjárta, ott reprezentálva Magyarországnépi kézműves hagyományait, így öregbítve a Balaton-felvidék és Paloznak hírnevét.

Egyik legnagyobb sikerük a 2015-ben elnyert Gránátalma-díj.

Alkotásaikat folyamatosan zsűriztetik.

2014-ben az általuk képviselt Balaton-felvidéki és Bakony-vidéki hímző kultúra szinte elsőként került be a Veszprém Megyei Értéktárba.

Számtalan programon, rendezvények képviselték Veszprém megyét alkotásaikkal, illetve mesterség bemutatókkal, így például a Veszprém Megyei Értékünnepeken és a Magyar Értékek Napján, Budapesten.

A Balaton-felvidéki és a Bakony-vidéki hímzőkultúra olyan kincse Veszprém megyének, amelyre méltán lehetünk büszkék, s amelyet nem csak megőriznünk kell, hanem továbbörökíteni is kötelességünk.

A hímzőkör tevékenysége azért is példaértékű és hiánypótló, mert az éppen az értékek átadásában, a hímzés megismertetésében és felelevenítésében mutatkozik meg.

7. kép: Balaton-felvidéki hímzés - Paloznaki Hímzőműhely, Paloznak 2013 (Fotó: Győri Gyula)

III. 8. Interjú Czeglédy Ákossal, Paloznak polgármesterével¹⁹

A Paloznaki Önkormányzat 2013-ban még elzárkózott az értéktár bizottság megalakításától. Úgy gondolták, hogy ismerik az értékeiket és nemigen kell ezzel bővebben foglalkozniuk. Felesleges újabb feladatot felvállalniuk, ami ráadásul nem kötelező és nem is biztosítanak hozzá költségvetési forrást.

Annak ellenére, hogy Paloznagon nem alakult meg az értéktár bizottság, a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságával együttműködve tartottunk egy nagysikerű rendezvényt a hungarikumokról és az értéktárak fontosságáról. Talán ennek hatására Verrasztóné Losonczy Anna kezdeményezte a bizottság megalakítását. Erre 2014 februárjában került sor, azóta közel 30 érték került be Paloznak helyi értékei közé. Ezek széleskörűen felölelik a helyi kincseket, megtalálhatóak köztük természeti, épített és kulturális értékek egyaránt.

A törvény segít abban, hogy tisztában legyünk a helybeli, a régiós és a magyar értékekkel. Segít abban is, hogy összegyűjtsük, dokumentáljuk és bemutassuk azokat. Hála a lelkes helyieknek

¹⁹ Az interjút szó szerint közlöm. Az interjú készült: 2021.02.09.

és a szakembereknek egyre több olyan értéket fedeznek fel, ami eddig a hétköznapiak része volt, de a törvény rámutat, hogy ezek különlegességek, egyedi és megőrzendő értékek.

A Hímzőkör munkája elsőként került be a helyi értéktárba, hiszen nem kétséges, hogy közel 30 éves tevékenységük a magyar, ezen belül a Balaton-felvidéki hímzések megőrzése és újraértelmezése terén rendkívül fontos.

Szuper Bohus Judit javaslatára a Hímzőkör és a Balaton-felvidéki hímzés is bekerült az értéktárba, ez utóbbi felvételét javasolták a megyei értéktárba is, ami szinte elsőként került be Veszprém megye értéktárába.

Az eddigi értéktáras rendezvények megvalósításában, illetve a különböző megyei rendezvényeken mindig számíthatnak a Hímzőkör tagjaira. Bemutatókon, kiállításokon népszerűsítik a paloznaki értékeket, melyre méltán büszkék.

Testvértelepülésükön, az erdélyi Korondon szintén megalakult az értéktár bizottság, illetve a hozzá tartozó Pálpataka, akikkel szoros kapcsolatot ápolnak, szintén elkezdte az értékek gyűjtését. Külön öröm, hogy mindezt az ottani néptáncsoport kezdeményezte. Paloznak és az értéktár bizottság igyekszik tapasztalataival segíteni a külhoni települést. Néhány éve, a falunap keretében közös értékkiállítást rendeztek a paloznaki faluházban.

2020-ban a hungarikum pályázaton támogatást nyertek egy a paloznaki értékeket bemutató kiadvány megjelentetésére és az ehhez kapcsolódó rendezvény szervezésére. Sajnos, a járvány miatt a bizottsági munka is nehezült, így a kiadvány megjelenése 2021 őszén várható.

III. 9. Tótvázsonyi Hímzőműhely

A Nemzeti Művelődési Intézet „Újra öltünk és örökítünk” elnevezéssel 2013-ban mintaprogramot, 2014-ben pedig országos programot indított el azzal a céllal, hogy minél többen vegyenek újra kézbe hímzőtűt, ismerjék meg és dolgozzák fel tájegységük mintakincsét, illetve alakuljanak meg újra hímző körök, szerte az ország kistépülésein.

A Veszprém megyei öt csoport egyike volt a tótvázsonyi, melynek munkáját Szuperné Bohus Judit hímző népi iparművész, a Veszprém Megyei Népművészeti Egyesület tagja vezette. A részvétel ingyenes volt az érdeklődők számára, a Nemzeti Művelődési Intézet biztosította az oktató tiszteletdíját és a szükséges alapanyagokat.

A résztvevők a projekt során megismerkedtek a Balaton-felvidék és a Bakony-vidék díszítőművészetével, öltéstechnikáival és néprajzával. Újra felfedezték elődeink örökségét és értéként kezelik a hímzést. A szakkör az alkotás mellett hasznos együttlétet, közösségi élményt is jelentett hétről-hétre az asszonyok számára, akiknek a keze nyomán minőségi munkák

születtek e rövid időszak alatt. Gyönyörű alkotásokat készítettek bakonyi fehérhímzéssel, keresztszemes hímzéssel, gyapjúhímzéssel és úrihímzéssel.

2015. március 30-án Tótvázsonyban, a Kultúrházban tekinthették meg az érdeklődők az addig elkészült munkákat.

Nagy öröm, hogy e hagyományörző kis közösség megmaradt, és azóta is együtt dolgozik. Jelenleg 10 fő részvételével folyik a munka.

A Hímzőműhely tagjai hallatlan lelkesedéssel és kitartással tanultak és hímeztek, ez a folyamat azóta is töretlen. Munkájuk során csodálatos és szemet gyönyörködtető alkotások születnek, melyek által a népművészetet közelebb viszik az emberekhez.

Megalakulásuk óta sikeresen zsűriztetik alkotásaikat a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Bíráló Bizottságánál. Mielőbb szeretnék elérni a Népi Tárgyalkotó Iparművész Szervezet minősítést.

Eredményesen vesznek részt a különböző országos hímző pályázatokon és egyéb megmérettetéseken.

Számukra a legfontosabb feladat a hagyományok megőrzése és továbbadása a következő nemzedékek számára. Folyamatosan mesterség bemutatókat, kézműves foglalkozásokat tartanak a helyi iskolában, a Savanyó Jóska falunapon évente hímző kiállítással és gyerekfoglalkozással szerepelnek.

2015-től hozzájárulnak minden „Tótvázsonyi Komatálhoz” egy hímzett kenyérkendővel.

2017-ben a német testvérvárosuk, Dobel önkormányzata részére német nyelven egy Házi áldást hímeztek, amely 120 óra alatt készült el.

Ebben az évben alapították meg a Tótvázsonyi Örökség Díjat, melyet minden évben annak a személynek ítélik oda, aki kiemelkedő tevékenységet végez a település kulturális életében.

2018-ban az országos pályázaton elért eredményéért, továbbá a kézműves hagyományok megőrzésében végzett kiemelkedő tevékenységéért a Veszprém Megyei Önkormányzat elismerésben részesítette az alkotókört.

Szintén 2018-ban készült el az a 24 db-os garnitúra a katolikus templom számára, amelyet a csoport tagjai készítettek el másfél éven keresztül. A garnitúra ünnepélyes átadására a templom 200 éves évfordulóján, 2018. szeptember 16-án, ünnepi szentmise keretében került sor, melyet Márfi Gyula veszprémi érsek celebrált. A terítők, alátétek Balaton-felvidéki mintával készültek, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban található halottas lepedők mintáját fogalmazták újra ezeken a darabokon. A gyönyörű alkotások elkészítéséhez 20 m lepedővásznat, 10.500 m hímzőfonalat, 6.400 m horgolócérnát használtak fel és 3.500 munkaóra alatt készítették el a szorgos kezű lányok, asszonyok.

2019-ben a Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület által benyújtott sikeres pályázatnak köszönhetően a Csoóri Sándor Program keretében megrendezésre került a „Tavaszi hímző kiállítás és konferencia” elnevezésű, két napos szakmai rendezvény. Az volt a célja, hogy találkozási és tanácskozási lehetőséget teremtsen a környező településeken működő szakkörök, műhelyek, egyéni alkotók és a szakemberek, valamint a népművészeti alkotásokat kedvelő és szerető közönség számára.

Dobel testvértelepülésük 25. éves évfordulójára a delegáció ajándékkosarába készítettek Balaton-felvidéki fehér hímzéses keresztet, hímzett Dobel és Tótvázsony címet.

Kezdetben a Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület segítette mindennapjaikat, jelenleg az Alkotó Kulturális Kör Tótvázsony Egyesület biztosítja a háttérrel a Hímzőműhely számára.

8. kép: A Tótvázsonyi Hímzőműhely tagjai Mezőkövesden, a Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázaton 2019 (Fotó: Győri Gyula)

III. 10. Interjú Szendrei Szilárddal, a helyi értéktár bizottság tagjával, a Tótvázsonyi Ifjúsági Egyesület elnökével²⁰

A település először úgy döntött, hogy nem hoz létre értéktár bizottságot. Azonban a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságával kialakult szoros kapcsolat eredményeként közösen szerveztek egy, a hungarikum mozgalmat bemutató eseményt, ahol a jó példákat hallva, motivációt éreztek a bizottság megalakítására. Erre 2014 szeptemberében került sor. A bizottság öt tagjából három erősen kötődik a sváb hagyományörzéshez. Szakterületek alapján lettek felkérve a tagjai: egy építész; egy aktív nyugdíjas-nemzetiségi kötődéssel; egy nemzetiségi hagyományörző, aki a helyi kultúra szervezője és a helytörténet gyűjtője; a helyi településszépítő alapítvány vezetője, aki az óvoda vezetője is; és egy aktív civil szervezeti vezető, aki helytörténeti gyűjtéssel foglalkozott.

Mivel Szuperné Judit már tudta, mi az az értéktár és van is felvéve megyei érték a javaslata alapján, ezért presztízkérdést csinált abból, hogy náluk is beadjon erre vonatkozó javaslatot, ami nagyon jó ötlet volt. A bizottság is örömmel fogadta, és fel is vették 2018-ban az alkotókör zsűrizett termékeit, illetve a templomi garnitúrát az értékek közé. Ez nagyon jól esett a hímzőműhelynek, hogy helyben is elismerik őket.

Bár még gyerekcipőben jár náluk az értékek felvétele – jelenleg 10 felvett értékük van -, egyre inkább szeretnék kibővíteni azok körét. Már az gondolat is felmerült bennük, hogy a Savanyó Jóskához kapcsolódó betyár hagyományörzésnek legyenek a közössége, és vigyék tovább megyei szintre.

Értéktári munkájukhoz sok segítséget kaptak a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságától, a taliándörögdi Közép-dunántúli Szövetség az Ifjúságért (KÖSZI) szervezettől, illetve a nemesvámosi ifjúsági értékőr csoporttól.

Az „*Órizd meg a csodát!*” projekt keretében a helyi és a csernátoni (erdélyi település) fiatalok bevonásával interjúkat készítettek az idősekkel, ezekből az interjúkból mindkét településen készültek kiadványok. Itt és ott is főztek régi ételeket az idősekkel, ezek a receptek is bekerültek a füzetekbe.

A hungarikum törvény mindenképpen jó, hogy van, és hogy elfogadták. Azt látja, hogy az történik általa, amire a törvényhozó gondolt a megalkotásakor. Az is nagyon pozitív dolog, hogy tettek mellé forrást (hungarikum pályázat), ez sokakat motivál a folyamatos fejlődésre. A helytörténet jelentőségét is megerősítette és előtérbe helyezte.

²⁰ Az interjút szó szerint közlöm. Az interjú készült: 2021.02.17.

Az „Újra öltünk és örökítünk” projektnek kifejezetten jelentős volt a hatása, hiszen létrejött egy profi és nagyon aktív közösség, akiknek a munkája jelentős ismertséget ad a falunak. Egyedüli tárgyalkotó népművészeti csoportjuk, bármikor lehet számítani rájuk, ha kiállítást kell rendezni, ha valahol meg kell jelenni, vagy ha egyedi települési ajándékot kell készíteni. Sokat tesznek a helytörténeti gyűjtés tekintetében is, már több egyedi és értékes tárgy került elő a segítségükkel. Közismert a faluban, hogy működik az alkotókör, és jó az az üzenete is, hogy nem csak az itt születettek a tagjai, vezetői, hanem ide költözött asszonyok is a csoport tagjai. Díjat is alapítottak, így más, a közösséghez tartozó emberek munkáját is elismerik. Ez is nagyon sokat emelt a falubeli megítélésükön, és a falu számára is plusz érték, amit teremtettek.

Felsőfokon és maximális elismertséggel tud róluk beszélni, mind közösség, mind partnerség, mind a szakmai munkájuk tekintetében.

Szuperné Bohus Judit szakmai vezető szerepe nagyon jelentős. Ő a csoport motorja, az ő szakmaisága meghatározó, hallgatnak rá az asszonyok, és alapvetően ez kell a sikeres, eredményes munkához.

IV. Összegzés

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény lehetőséget biztosított minden település számára, hogy létrehozza saját, helyi értéktárát. Sokan már akkor felismerték ennek fontosságát, és elkezdtek értékeik feltérképezését, összegyűjtését.

A Nemzeti Művelődési Intézet szakmai tevékenységének egyik meghatározó eleme az értékfeltárás, az erre irányuló különböző projektek és képzések indítása, valamint a települési értéktárak módszertani támogatása. A Veszprém Megyei Igazgatóság 2013 óta segíti különböző módszerekkel és programokon keresztül ezt az értékfeltáró tevékenységet. Ennek hatására az elmúlt 8 évben évről-évre egyre többen csatlakoztak a hungarikum mozgalomhoz. Így Veszprém megyében közel a települések 50%-án, több mint 100 településen alakították már meg a helyi értéktárát.

Az értékfeltáró munka lényege az egyéni, közösségi, települési, megyei és az országos léptékben is mérhető identitástudat erősítésében rejlik. Fontos eleme az közösségépítő és – fejlesztő erő, amely hozzájárul a települések gazdasági-társadalmi fejlődéséhez, megerősödéséhez.²¹

A program alapját képező hungarikum törvény különböző szinteken rendszerezi a nemzeti értékeket, lehetőséget adva határon belül és túl a magyarság kulturális identitásának, kreativitásának és hagyományainak dokumentálására, megőrzésére és ezen örökségek tovább élésének biztosítására. A törvény által szabályozott értéktárak rendszerét az értékpiramis adja, melynek alapját, legszélesebb részét a helyi, települési, tájegységi értéktárak nyújtják, jelezve ezzel, hogy a helyi értékek gyűjtésének és ezen folyamat hatásának milyen fontos szerepe van össznemzeti szinten. Ez azt is hangsúlyozza, hogy a végső cél nem a hungarikumok tárának szélesítése, hanem olyan helyi értékfeltáró folyamatok generálása, amelyek a helyi társadalom és gazdaság fejlesztéséhez vezetnek.

Fontos, hogy a helyi értékek feltárását azok végezzék, akik ismeretekkel, kapcsolatokkal rendelkeznek az adott területen, és később akár a program helyi támogatásában is képesek közreműködni. Azonban a meglévő és a látókörbe került értékek, csak akkor válnak ténylegesen helyi közösségépítő és identitást erősítő tényezővé, ha annak tudatos feldolgozása is megtörténik.

²¹ Lásd bővebben: Juhász Erika (2003): A közösségfejlesztés történetének vázlata. In: Dr. Éles Csaba (szerk.): Nézőpontok és látóleletek [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 20. szám]. Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék, Debrecen 165-180.; valamint Kleisz Teréz-Dóri Éva (2018): A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben. Tudástár a közösségi művelődésben II. kötet. Nemzeti Művelődési Intézet, Budapest

A helyi értéktárak feltérképezéséhez a hungarikum törvény keretül szolgál, de a legfontosabb, hogy a helyiek maguk fogalmazzák meg azokat az értékeket, amelyeket ők fontosnak tartanak és hajlandók is érték tenni.

Az értékfeltárás sokak számára adhat új élményeket, ismereteket és hasznos szabadidős elfoglaltságot. A közös munka során megszülető eredmények pedig megerősítő és motiváló hatással vannak a közösség tagjaira.

Az általam vizsgált települések és alkotókörök pozitívan ítélték meg a hungarikum törvényt, az abból fakadó lehetőségeket, illetve a Nemzeti Művelődési Intézet motiváló, generáló tevékenységét.

Mindenhol méltán nagyon büszkék az alkotókörök eredményes tevékenységére, amelyek a helyi értéktárakba szinte elsőként kerültek be, így öregbítve a települések és Veszprém megye hírnevét. A csoportok igazi közösségként gyűjtik és dolgozzák fel, mutatják be az általuk képviselt értékeket, így járulnak hozzá a helytörténet gazdagításához.

A település vezetői felismerték a helyi kincsekben rejlő lehetőségeket, igazolja ezt a velük készített négy interjú, valamint az általam dokumentált rendezvények nagy száma is ezt mutatja. Jó példa erre az, hogy az alkotókörök által készült tárgyakat adják ajándékba a protokolláris események, különböző megbeszélések és programok alkalmával vendégeik számára. Ezáltal erősítik a kulturális alapú gazdaságfejlesztést, amely még számtalan lehetőséget hordoz magában.

A kutatásom és az életinterjú alapján kiderült, hogy a csoportok szakmai vezetőjének, Szuperné Bohus Juditnak a szerepe meghatározó az előremutató és sikeres folyamatokban. Az ő szakmai felkészültsége és kitartása garancia a minőségre, a népművészetben rejlő értékmegőrzésre és a kreatív, újszerű feldolgozására, átörökítésére. Magas követelményeivel, szigorúságával érték el ezek a kézműves körök rövid idő alatt hatalmas sikereiket, amelyek folyamatosan jellemzik munkájukat.

Ezen a Balaton-felvidéki településeken megvalósult folyamatok a testvértelepülési kapcsolatokra, a külhoni értékfeltáró tevékenységre is hatást gyakoroltak, például a Zóboralján hozzájárultak ahhoz, hogy az ott élőket megerősítsék magyarságukban és hitükben.

V. Felhasznált irodalom

- Arapovics Mária – Vercseg Ilona (szerk.) (2017): Közösségfejlesztés módszertani útmutató. Budapest
- Dégh, Linda (1960): Az egyéniségvizsgálat perspektívái. In: Ethnographia. LXXI. 28-44.
- Név nélkül (2016): Értékekre hangolódva - A nemzeti értékgyűjtés módszertani kézikönyve. Nemzeti Művelődési Intézet, Budapest
- Fehér Sándor (szerk.) (2019): Pográny értékei - Falu Zoboralján, ahol a természet, a történelem és a népi kultúra találkozik. CSEMADOK Pogrányi Alapszervezete, Pográny
- Dr. Horváth Zsolt (szerk.) (2014): Minden közösségnek vannak értékei – Az értékgyűjtő mozgalom kezdete. Veszprém
- Dr. Horváth Zsolt (szerk.) (2018): Minden értéknek legyen közössége – Értékfeltáró jó gyakorlatok. NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft, Budapest
- Juhász Erika (2003): A közösségfejlesztés történetének vázlata. In: Dr. Éles Csaba (szerk.): Nézőpontok és látletek [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 20. szám]. Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszék, Debrecen 165-180.
- Kleisz Teréz-Dóri Éva (2018): A közösségfejlesztés alapjai a közművelődésben. Tudástár a közösségi művelődésben. II. kötet. Nemzeti Művelődési Intézet, Budapest
- Küllös Imola (szerk.) (1982): Az életrajzi módszer. Tanulmánygyűjtemény. Budapest. Dokumentatio Ethnographica 9.
- Lanczendorfer Zsuzsanna (1998): Höveji csipkétől a „höveji tányérig.” Egyéniségvizsgálat egy új alkotás kapcsán. In: Honismeret. XXVI. évf., 5. szám, 44-48.
- Lanczendorfer Zsuzsanna (2007) „Mindent apámról...” Egy sokoróaljai iparos emlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Mihalcsik Márta: „Áldott legyen minden időben a piros, fehér, zöld...”: Sikeres Kárpát-medencei együttműködések – Értékek és közösségek Zoboralján. In: Szín 24. évf. 4. sz. (2019. november) 40-45.
- Molnár Aranka (szerk.) (2017): Közösségfejlesztési folyamatok mérése-értékelése. Módszertani útmutató. Budapest
- Ortutay Gyula (1981): A nép művészete. Budapest
- Szuper Miklósné Bohus Judit (szerk.) (2013): Paloznak népművészete 1993-2013. Paloznak

- Szuperné Bohus Judit (szerk.) (2019): Az Alsóörsi Csipkeműhely története 2002-2019. Alsóörs (Szakmai közreműködő: Bánkutiné Mihalcsik Márta)
- Varga A. Tamás – Vercseg Ilona (szerk.) (1998): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest
- Voigt Vilmos (1977): Egyéniség és közösség címszó. In: Magyar Néprajzi Lexikon I. (szerk.: Ortutay Gyula) Budapest 642.
- Voigt Vilmos (1977): Egyéniségkutatás címszó. Budapest. In: Magyar Néprajzi Lexikon I. (szerk.: Ortutay Gyula) Budapest 643.

Internetes hivatkozások

- 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200030.tv>
 Letöltés: 2021.02.27. 12:30
- 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet a magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000324.kor>
 Letöltés: 2021.02.27. 12:40
- <http://hungarikum.hu/>
 Letöltés: 2021.02.27. 13:15
- Mihalcsik, Márta: „Áldott legyen minden időben a piros, fehér, zöld...”: Sikeres Kárpát-medencei együttműködések – Értékek és közösségek Zoboralján. In: Szín 24. évf. 4. sz. (2019. november) 40-45.
http://epa.oszk.hu/01300/01306/00159/pdf/EPA01306_szin_2019_4_40-45.pdf
 Letöltés: 2021.04.06. 16:30

A dolgozatban felhasznált fotók a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságának projektjei alkalmával készültek 2013-2020 között. A fotókat Győri Gyula, a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Igazgatóságának önkéntese készítette.